

Σεμινάριο Ερμούπολης για την Κοινωνία της Πληροφορίας 2017
«Ευφυής ανάπτυξη, απασχόληση και ευημερία στην ψηφιακή εποχή»

Η νέα πολιτική για τη συνοχή, ως ευκαιρία για το ελληνικό σύστημα καινοτομίας

Δρ. Χαράλαμπος Χρυσομαλλίδης

8 Ιουλίου 2017

Θέματα που θα αναπτυχθούν:

- Πτυχές της νέας οικονομικής διακυβέρνησης στην ΕΕ
- Η πολιτική συνοχής ως μέσο υλοποίησης της αναπτυξιακής στρατηγικής της ΕΕ
- Η έξυπνη εξειδίκευση και η κριτική απέναντί της
- Ορισμένα (γνωστά) χαρακτηριστικά του εθνικού συστήματος καινοτομίας που σχετίζονται με την εφαρμογή της έξυπνης εξειδίκευσης στην Ελλάδα και...
- ...η σημασία της για τη χώρα στις τρέχουσες συνθήκες
- (Πρώτες) ενδείξεις από την υλοποίηση της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης στην Ελλάδα
Θετικά σημεία + σημεία προβληματισμού

Η έξυπνη εξειδίκευση υπό το πρίσμα της νέας οικονομικής διακυβέρνησης της ΕΕ

- Βασικό στοιχείο της νέας οικονομικής διακυβέρνησης: το πλαίσιο πολιτικής μεταβάλλεται σε ένα σύστημα διακυβέρνησης, το οποίο χαρακτηρίζεται ως μη ιεραρχικό, συμβουλευτικό και τεχνοκρατικό-απολιτικό
- Η έξυπνη εξειδίκευση συμβατή με την ανάλυση για την αρχιτεκτονική διακυβέρνησης σε όρους ιδεολογίας-θεώρησης-νοηματοδότησης
- Βασικό συστατικό στοιχείο της πολιτικής συνοχής 2014-2020, η «στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης»
- Γενικά, η πολιτική για τη συνοχή, επιτομή της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης
- Η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση συμβαδίζει με δράσεις «φιλικές» προς τα κράτη μέλη (σεβασμός των διαφορών μεταξύ χωρών) + στοιχεία «εκμάθησης της πολιτικής»
- Σε αυτό το πλαίσιο, το ιδεολογικό σκέλος μπορεί να αποδοθεί σαφώς στο υπερεθνικό επίπεδο, ενώ το οργανωτικό σκέλος μπορεί να εντοπιστεί και στα τρία επίπεδα
 - το κοινοτικό επίπεδο εμπλέκεται στο σχεδιασμό του ευρύτερου πλαισίου και της παρακολούθησης
 - το εθνικό, στη βάση του προγραμματισμού, της υλοποίησης και της παρακολούθησης
 - το υπο-εθνικό, κατά περίπτωση στο στάδιο του προγραμματισμού και κυρίως στην υλοποίηση

Υπερ-εθνική διάσταση στην προώθηση της καινοτομίας

- Έμφαση της ΕΕ σε πολιτικές «έντασης γνώσης» στις αναπτυξιακές στρατηγικές της από το 2000
- Μέχρι το 2014 αυτό λάμβανε χώρα κυρίως έμμεσα, δηλαδή διακηρυκτικά και προτάσσοντας μέτρα πολιτικής.
- Άμεση αποτύπωση αυτής της τάσης, η διαρκής αύξηση της χρηματοδότησης για την έρευνα και την τεχνολογία (διά των Προγραμμάτων Πλαίσιο) ήδη από τα μέσα του '90
- Σημείο καμπής η περίοδος 2014-2020, διότι η (νέα) πολιτική συνοχής μετατρέπεται δυνητικά σε μέσο υλοποίησης της αναπτυξιακής στρατηγικής της ΕΕ
- Ενδεικτικό της σημασίας που αποδίδει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή: η εφαρμογή του πλαισίου της έξυπνης εξειδίκευσης, ως προαπαιτούμενο για την απρόσκοπτη χρηματοδότηση των κρατών μελών από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία
- Επιχειρείται η βελτίωση της αποδοτικότητας των χρηματοδοτούμενων δράσεων από τα ΕΔΕΤ
- Η μέθοδος ξεπέρασε το πλαίσιο των γενικών κατευθυντήριων γραμμών που όριζε η ΕΕ για τον προγραμματισμό της πολιτικής σε προηγούμενες περιόδους

Το πλαίσιο της έξυπνης εξειδίκευσης...

...επιγραμματικά:

- Στον πυρήνα βρίσκεται η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων ανά περιφέρεια, ώστε να κινητοποιηθούν εκείνοι οι συντελεστές που θα συμβάλλουν στον παραγωγικό εκσυγχρονισμό και την εξειδίκευση σε προϊόντα υψηλότερης έντασης τεχνολογίας.
- Σε αυτό το πλαίσιο γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στη διαδικασία της επιχειρηματικής ανακάλυψης και στο ρόλο της σύνδεσης της ερευνητικής παραγωγής με τον επιχειρηματικό κόσμο
- Ιδιαίτερης σημασίας, η μόχλευση των συνεργασιών «από-τα-κάτω»
- Στη βάση αυτών των παραμέτρων, στοιχειοθετείται η ευκαιρία για το ελληνικό σύστημα καινοτομίας (;)

Το πλαίσιο της έξυπνης εξειδίκευσης...

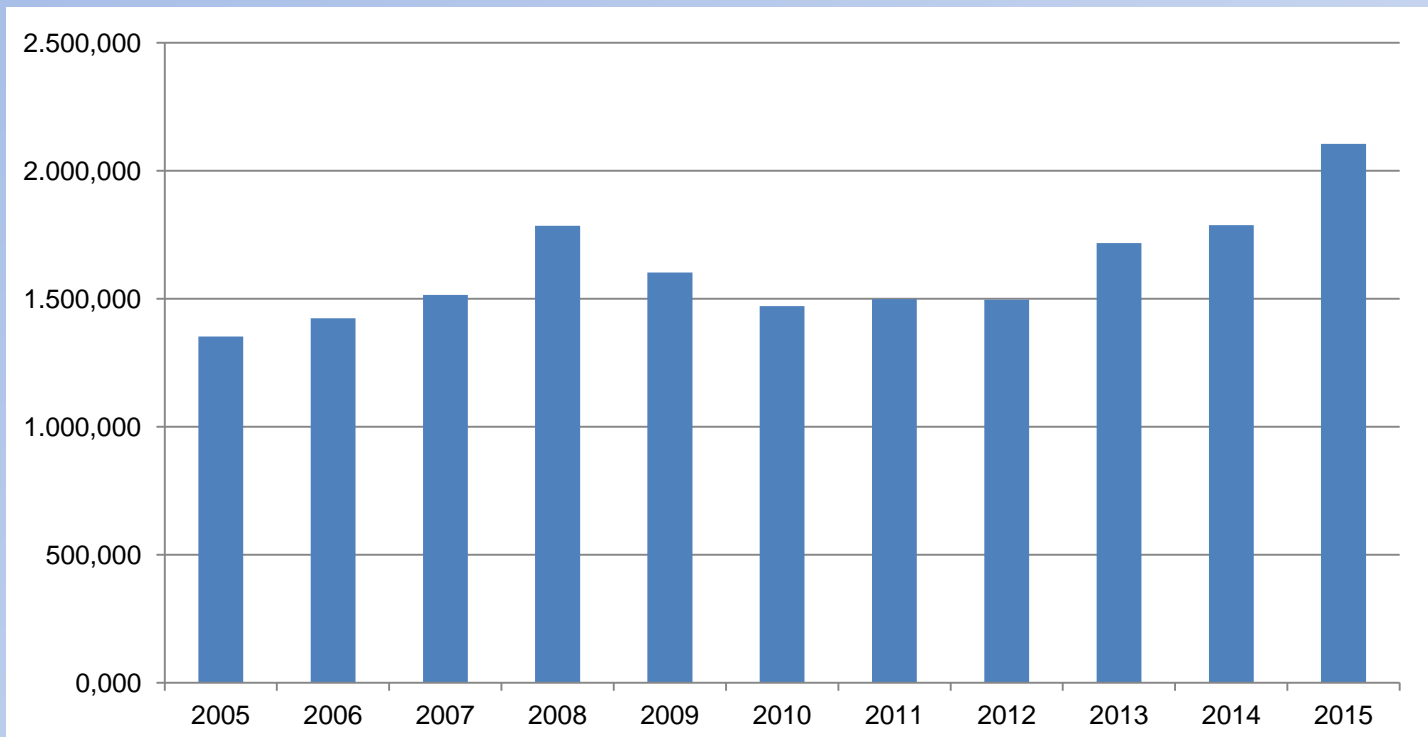
...και η κριτική:

- Δεν είναι δεδομένο ότι ταιριάζει σε όλες τις περιπτώσεις περιφερειών
- Πρέπει να αποφευχθεί η λεγόμενη «παγίδα του εγκλωβισμού» που μπορεί να προκύψει από την υπερβολική εξειδίκευση σε ορισμένους τομείς
- Δεν πρέπει να υποτιμάται η ανάπτυξη θεμελιωδών επιστημονικών και τεχνικών πεδίων, ούτε να επιδιώκεται μονομερώς η παραγωγή νέας γνώσης μόνο με βάση οικονομικά κριτήρια
- Το ολιστικό αυτό εγχείρημα ενέχει σημαντικές αβεβαιότητες (πχ λόγω δυσχερών μακροοικονομικών συνθηκών, της αδυναμίας των πιο αδύναμων περιφερειών να επωφεληθούν από τη διαδικασία της «παραγωγικής» εξειδίκευσης, της μέχρι τώρα συγκέντρωσης της ερευνητικής και τεχνολογικής δραστηριότητας στην Ευρώπη)
- Η ικανότητα παρέμβασης της ΕΕ παραμένει πολιτικά περιορισμένη, παρά την ύπαρξη των αιρεσιμοτήτων, οι οποίες μπορεί επίσης να έχουν ένα πεπερασμένο όριο

Στοιχεία του ελληνικού συστήματος καινοτομίας που καθιστούν ευκαιρία την RIS3

E&A στην Ελλάδα (της κρίσης)

Δαπάνες για E&A στην Ελλάδα (εκατομ. μον. αγορ. δυν.)

Πηγή: Eurostat (rd_e_gerdtot)

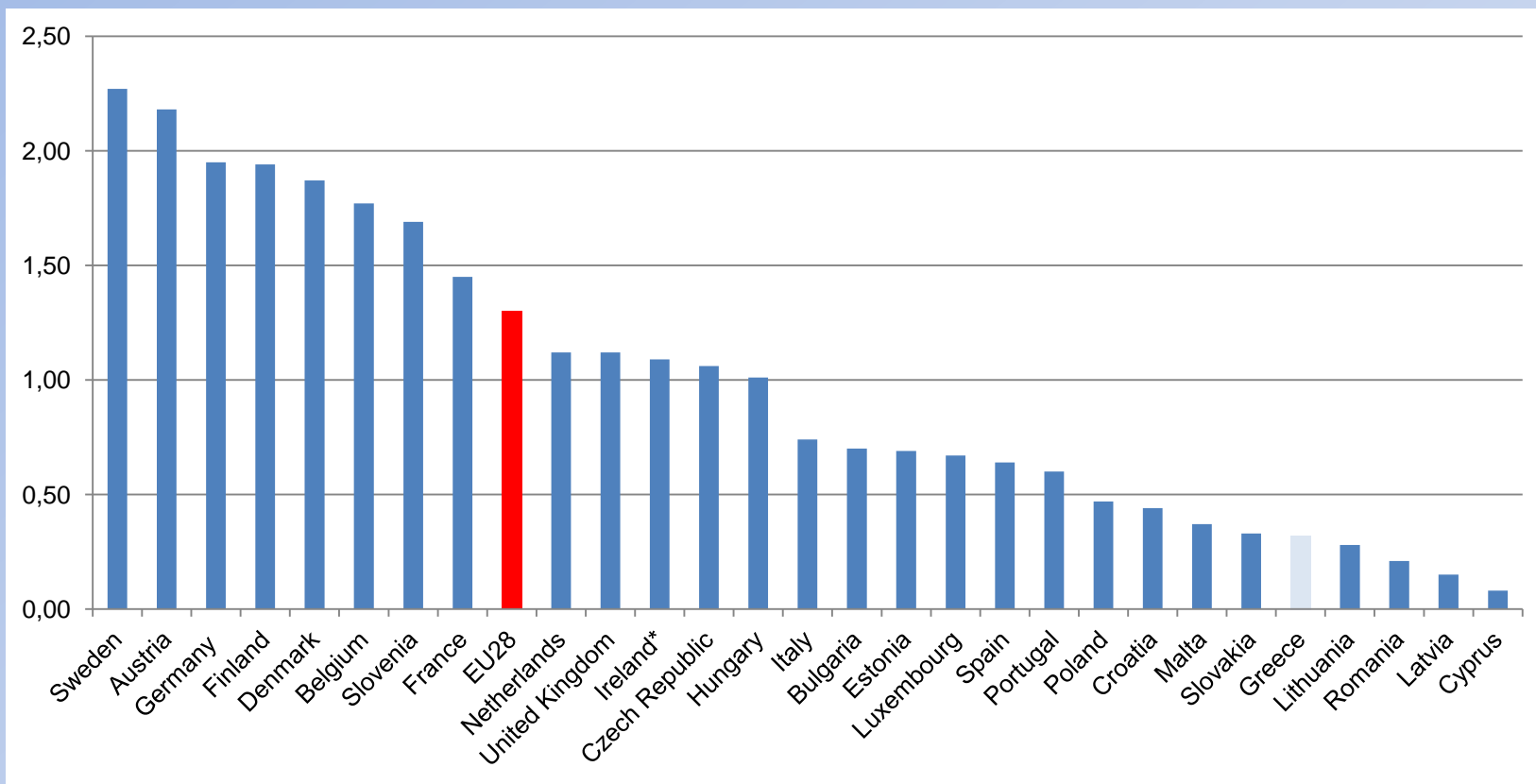
Τι έγινε όμως το 2016;

...και παρότι η Ελλάδα παραμένει χαμηλά στη διακρατική σύγκριση

Στοιχεία του ελληνικού συστήματος καινοτομίας που καθιστούν ευκαιρία την RIS3

E&A στην Ελλάδα (I)

Δαπάνες για E&A που χρηματοδοτείται από επιχειρήσεις (ως % ΑΕΠ, 2015)

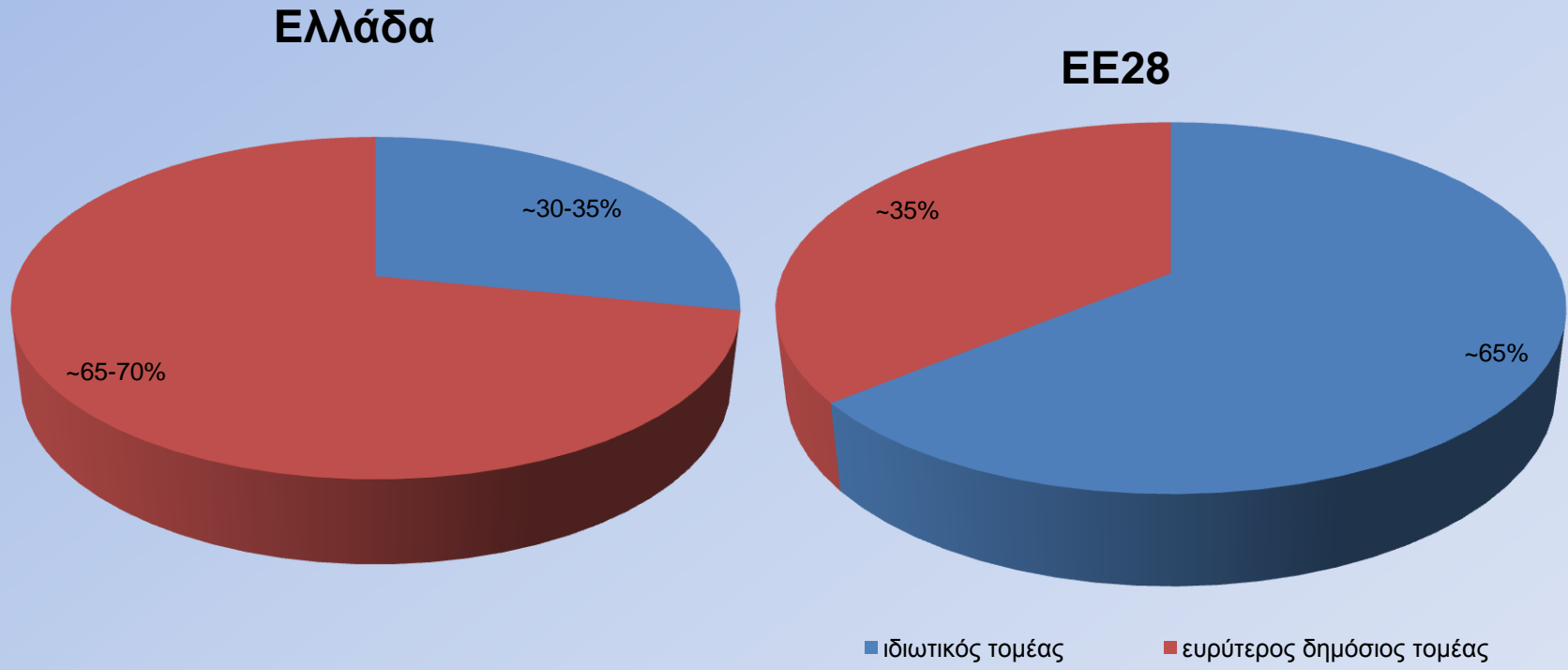
* στοιχεία 2014

Πηγή: Eurostat (rd_e_gerdtot)

Στοιχεία του ελληνικού συστήματος καινοτομίας που καθιστούν ευκαιρία την RIS3

E&A στην Ελλάδα (II)

Δαπάνες E&A στην Ελλάδα και την ΕΕ, ανά φορέα διεξαγωγής (διαχρονικά)

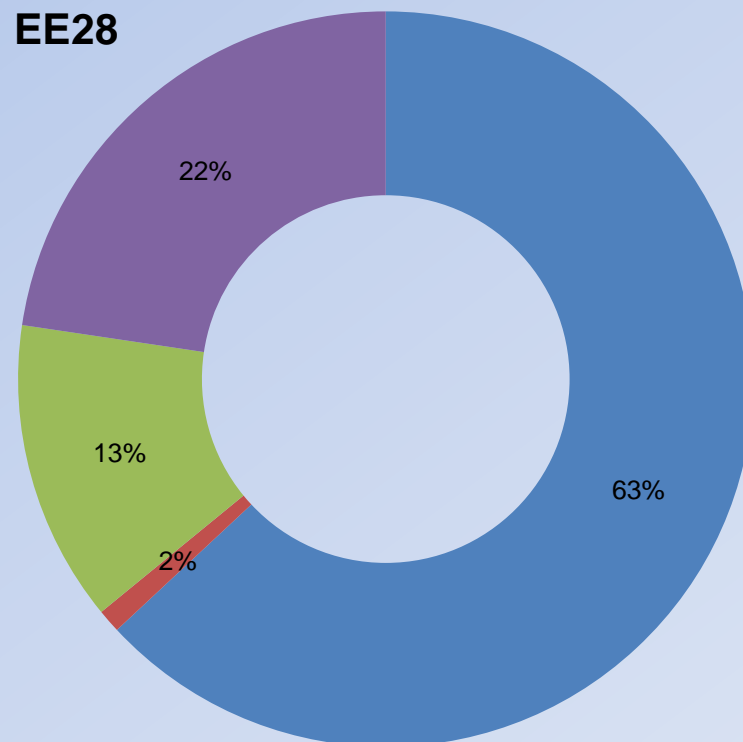
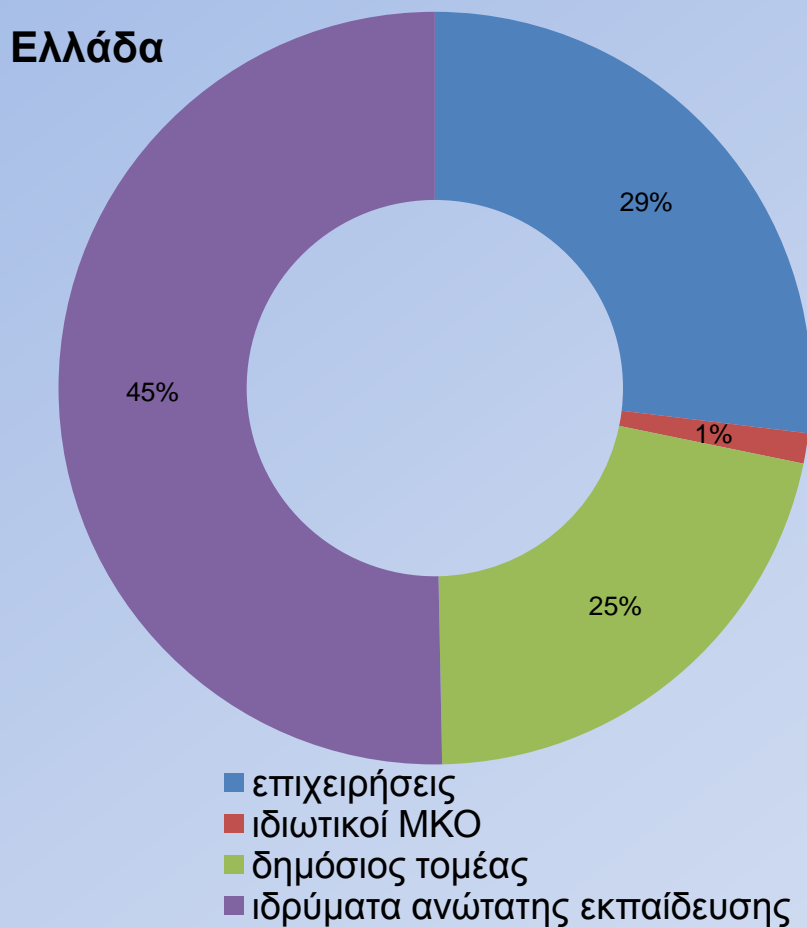

Πηγή: Eurostat (rd_e_gerdtot)

Στοιχεία του ελληνικού συστήματος καινοτομίας που καθιστούν ευκαιρία την RIS3

E&A στην Ελλάδα (III)

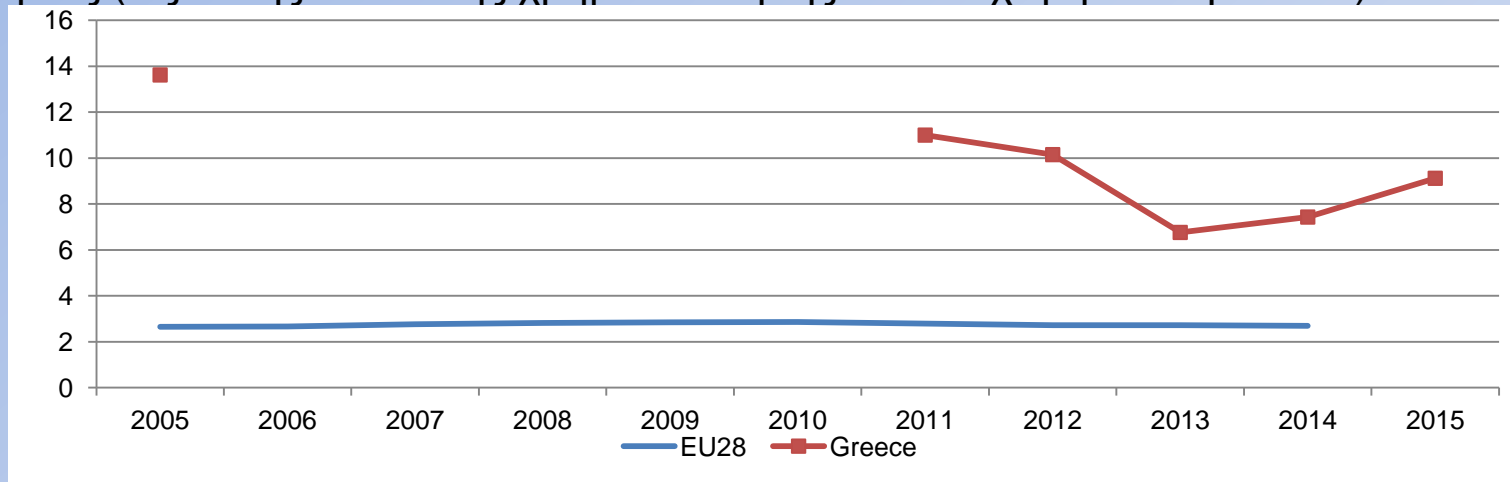
Δαπάνες E&A στην Ελλάδα και την ΕΕ, ανά είδος φορέα διεξαγωγής (2015)

Στοιχεία του ελληνικού συστήματος καινοτομίας που καθιστούν ευκαιρία την RIS3

E&A στην Ελλάδα (IV)

E&A που διενεργείται από τον τομέα ανώτατης εκπαίδευσης και χρηματοδοτείται από επιχειρήσεις (ως % της συνολικής χρηματοδότησης των επιχειρήσεων για E&A)

E&A που διενεργείται από τον τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης και χρηματοδοτείται από τις επιχειρήσεις (ως % της συνολικής δαπάνης E&A στον τομέα της ανώτατης εκπ/σης)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ΕΕ28	6,4	6,6	6,7	6,7	6,4	6,3	6,3	6,4	6,4	6,4	:
Ελλάδα	8,9	:	:	:	:	:	9,0	7,9	5,4	6,0	7,6

Πηγή: επεξεργασμένα στοιχεία Eurostat, (rd_e_gerdfund)

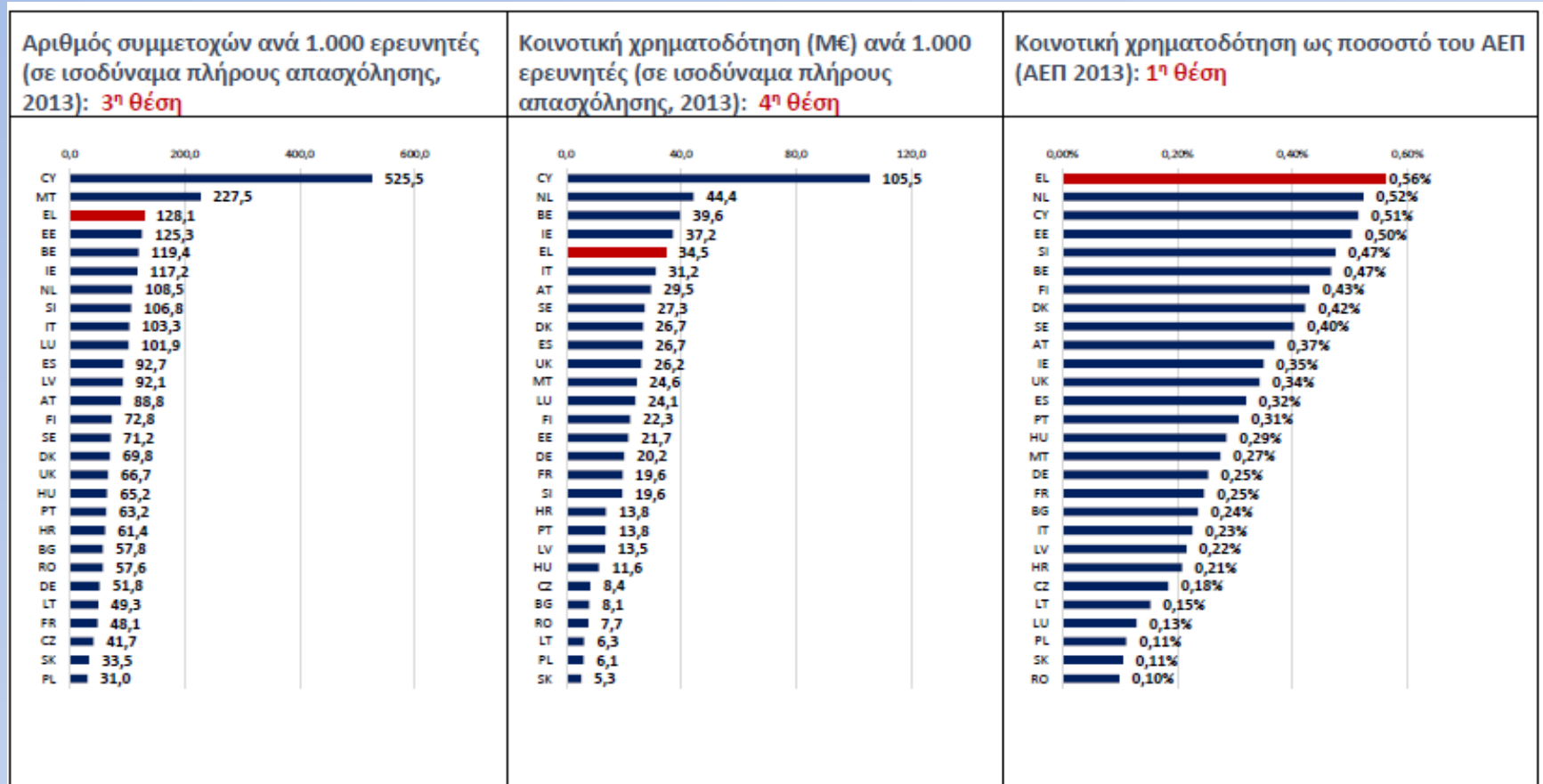
- Σημαντική παράμετρος η κατάσταση στην ανώτατη εκπαίδευση, λόγω της κρίσης και η συνακόλουθη τάση για αναπροσαρμογή της στρατηγικής των ΑΕΙ, προτάσσοντας σταδιακά τη λεγόμενη «τρίτη αποστολή» των ιδρυμάτων

Στοιχεία του ελληνικού συστήματος καινοτομίας που καθιστούν ευκαιρία την RIS3

Οι νησίδες αριστείας, όπως αυτές καταγράφονται σε όρους... (I)

...συμμετοχής στις ανταγωνιστικές προκηρύξεις της ΕΕ για ερευνητικά έργα

Η θέση της Ελλάδας στο 7^ο ΠΠ, βάσει σχετικών μεγεθών

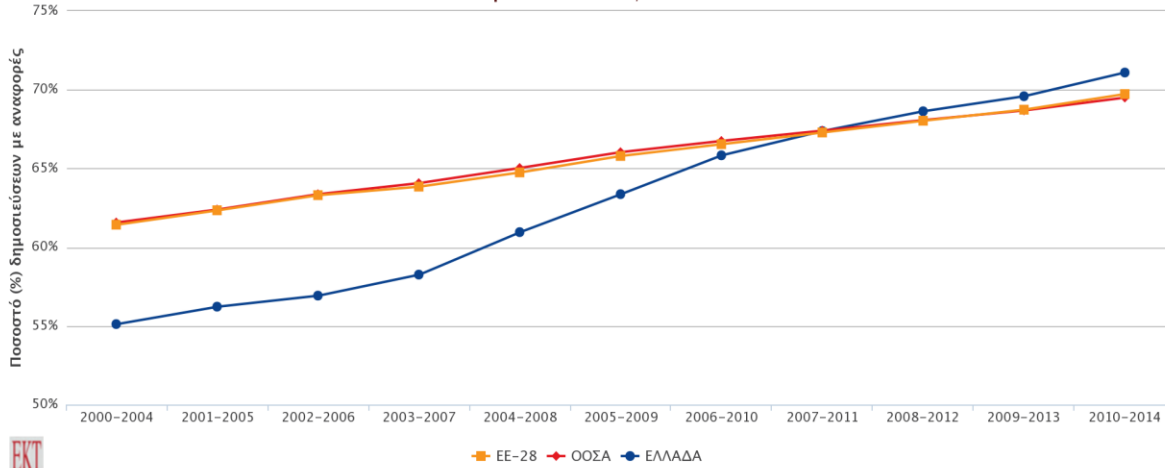
Στοιχεία του ελληνικού συστήματος καινοτομίας που καθιστούν ευκαιρία την RIS3

Οι νησίδες αριστείας, όπως αυτές καταγράφονται σε όρους... (II)

...ποιότητας/πρωτοτυπίας δημοσιευμένου επιστημονικού έργου

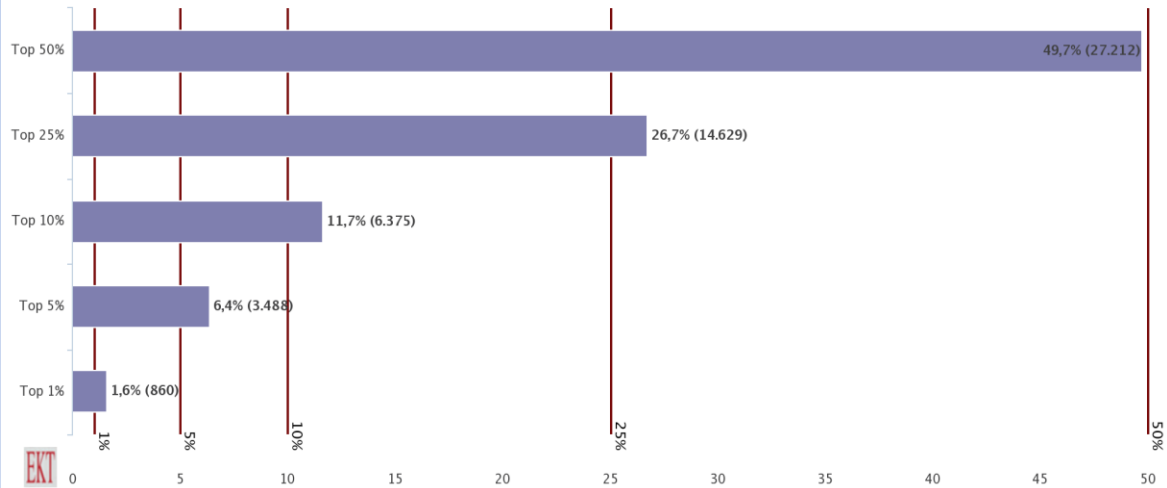
Ποσοστό (%) δημοσιεύσεων που λαμβάνουν αναφορές για την Ελλάδα, τις χώρες της ΕΕ και τις χώρες του ΟΟΣΑ, ανά πενταετία, για την περίοδο 2000-2014

Δεδομένα: Web of Science, 2000-2014

Αριθμός και ποσοστό (%) δημοσιεύσεων με υψηλή απήχηση στο σύνολο των ελληνικών δημοσιεύσεων, για την πενταετία 2010-2014

Δεδομένα: Web of Science, 2000-2014

Η σημασία της RIS3 στην Ελλάδα

- Περιορισμένη η εμπλοκή του περιφερειακού επιπέδου κατά το παρελθόν στον τομέα E&A και ελλιπής συνεργασία με κεντρικό Κράτος
- Ο τομέας ETK δεν αποτέλεσε ποτέ πολιτική προτεραιότητα, συνεπώς...
- ...η ιδιάζουσα επιβολή από-τα-πάνω της RIS3 έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην ελληνική περίπτωση
- Ιδιαίτερο ειδικό βάρος στις συνθήκες της κρίσης, καθώς η αντιμετώπιση της ύφεσης + ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας δεν μπορεί να βασιστεί μόνο σε εσωτερική υποτίμηση
- Κρίσιμη παράμετρος το γεγονός, ότι οι τιμές και οι μισθοί δεν αποτελούν πια απόλυτα καθοριστικούς παράγοντες στο πεδίο της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των οικονομιών, παρά μόνο για προϊόντα χαμηλής ποιότητας, προστιθέμενης αξίας και τεχνολογικής έντασης
- Επίσης, άλλοι παράγοντες όπως η «τεχνολογική ικανότητα» των επιχειρήσεων, η δυνατότητά τους να εκμεταλλεύονται νέες αγορές και τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της χώρας παραγωγής αποτελούν κριτήρια προσδιορισμού της ανταγωνιστικότητας
- Συνεπώς, «αν δεν υπήρχε η έξυπνη εξειδίκευση, θα έπρεπε να την εφεύρουμε/υλοποιήσουμε από μόνοι μας»

Η (νέα) διακυβέρνηση της ΕΤΚ στην Ελλάδα και η επίδραση του υπερεθνικού στοιχείου

- Η ΓΓΕΤ κινητοποίησε τις περιφερειακές αρχές για τη συγκρότηση των περιφερειακών στρατηγικών
- Στόχος: ο συνδυασμός μιας από-τα-πάνω προσέγγισης (καθορισμός πλαισίου, ορισμός βασικών προτεραιοτήτων, καθοδήγηση) με από-τα-κάτω διαβούλευση
- Οι Περιφέρειες κλήθηκαν να αναγνωρίσουν τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα
- Βασικό εργαλείο διαβούλευσης σε εθνικό επίπεδο: οι τομεακές «πλατφόρμες καινοτομίας» (Αγροδιατροφή, ΤΠΕ, Βιοεπιστήμες-υγεία-φάρμακα, Περιβάλλον, Υλικά-κατασκευές, Ενέργεια, Μεταφορές-‘logistics’, Πολιτισμός-τουρισμός-δημιουργικές βιομηχανίες)
- Η υλοποίηση της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης ως δομικό στοιχείο του ΕΣΠΑ 2014-2020

Η υλοποίηση της RIS3 στην Ελλάδα

- Αρχικά μικρή η ανταπόκριση στο περιφερειακό επίπεδο, ιδίως από τις επιχειρήσεις, με συνέπεια...
- ...οι τοπικοί φορείς να έχουν δυσκολία στην αναγνώριση των βασικών τεχνολογιών (key enabling technologies) και το σχεδιασμό μιας πολιτικής για την καινοτομία, με βάση τις ανάγκες των χρηστών
- Αντίθετα θετική η ανταπόκριση από εκπροσώπους τοπικής ερευνητικής κοινότητας και των ΑΕΙ
- Τελικά: η εθνική στρατηγική RIS3 (Αυγ.2015) + 13 στρατηγικές (χειμώνας 2015) - το 2^ο σκέλος δεν αποτελούσε προαπαιτούμενο της ΕΕ
- Βασικό στοιχείο της εθνικής στρατηγικής: το Σχέδιο Δράσης, όπου προσδιορίζονται οι συνέργειες που προκύπτουν από τις περιφερειακές στρατηγικές, καθώς και τα χρηματοδοτικά εργαλεία

(Θετικά) αποτελέσματα, μέχρι τώρα

- Η διαδικασία αποτέλεσε καινοτομία για τον σχεδιασμό της πολιτικής στην Ελλάδα
- Διαβουλεύσεις, με ζητούμενο την αφοσίωση (commitment) και τον υψηλό βαθμό «ιδιοκτησίας» (ownership) των συμμετεχόντων
- Η συνεργασία μεταξύ κεντρικού-εθνικού και περιφερειακού επιπέδου αποκαταστάθηκε σε σημαντικό βαθμό, με δεδομένη την ανάγκη για σχεδιασμό και υλοποίηση της RIS3...
- +1 σημαντικό αποτέλεσμα με ιδιαίτερα αναμενόμενα οφέλη για το μέλλον: το δίκτυο ανθρώπων και συνεργασιών που συγκροτήθηκε σταδιακά
- Δημιουργία συναίνεσης για τη σημασία της έρευνας και της καινοτομίας για τον παραγωγικό εκσυγχρονισμό και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας
- Προώθηση των πολιτικών για τη γνώση και την καινοτομία σε εθνικό, αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο
- Εισάγεται μια παράδοση παρακολούθησης – αξιολόγησης των χρηματοδοτούμενων δράσεων, πέρα από τη λογική της απλής απορρόφησης κονδυλίων

Σημεία προβληματισμού για την υλοποίηση της έξυπνης εξειδίκευσης στην Ελλάδα

- Αστοχίες στα χρονοδιαγράμματα + κάλυψη αιρεσιμοτήτων μόλις τον Φεβρουάριο 2017 (!) για την προγραμματική περίοδο 2014-2020
- Σημαντικές καθυστερήσεις, ως αποτέλεσμα και της πολιτικής αβεβαιότητας
- Κίνδυνος διολίσθησης των πρωτοβουλιών και των δράσεων σε μια λογική 'business-as-usual'
- Βαριές «διαδικασίες διακυβέρνησης» της στρατηγικής, με καταρχήν στόχο το 'inclusiveness' που τελικά καταλήγουν περισσότερο στην προσπάθεια όλοι οι δυνητικοί δρώντες να αναγνωρίζουν τη θέση τους στη μεγάλη εικόνα
- Η διαδικασία και η στρατηγική επιβλήθηκε «από-τα-πάνω» καλύπτοντας δυνητικά μια εθνική ανάγκη που δεν είχε όμως εκφραστεί ως «εγχώρια ζήτηση»

Αντί συμπερασμάτων

- Το ζητούμενο, να λειτουργήσει η κρίση ως ευκαιρία για την ουσιαστική αναβάθμιση του τομέα της έρευνας, τεχνολογίας και καινοτομίας στη δημόσια σφαίρα και την οικονομική δραστηριότητα
- Ιδανικά, η στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης μπορεί να συμβάλλει, αποτελώντας για την ελληνική περίπτωση «κρίσιμη καμπή» στην προσπάθεια αλλαγής του παραγωγικού και αναπτυξιακού προτύπου
- Πάντως, η έμφαση στην ΕΤΚ και η δημόσια δαπάνη δεν οδηγούν αυτόματα σε αύξηση του παραγόμενου πλούτου και της παραγωγικότητας
- Ανάγκη εδραίωσης μιας συστηματικής και όχι αποσπασματικής διαδικασίας μάθησης που θα επιτρέψει στο Κεντρικό Κράτος και τις Περιφέρειες να εμπεδώσουν τις δράσεις έντασης γνώσης ως κρίσιμες για την ανταγωνιστικότητά τους, αποδίδοντας μεγαλύτερη έμφαση στη χρηματοδότηση, την οργάνωση και τις επιδόσεις του εθνικού συστήματος έρευνας και καινοτομίας
- Κρίσιμο στοιχείο, ο εντοπισμός τομέων με καινοτομικές δυνατότητες, σε συνεργασία με τοπικές επιχειρήσεις + τοπικές ερευνητικές ομάδες
- Άρα, σημαντική η μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη διασύνδεση των συστατικών μερών του εθνικού συστήματος καινοτομίας, ώστε να επιτευχθεί εγχώρια παραγωγική και εμπορική αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων
- Σε κάθε περίπτωση πρέπει να αποφευχθεί η «τυπική» εφαρμογή της μεθόδου και να επιδιωχθεί η ουσιαστική της υλοποίηση

Ευχαριστώ για την προσοχή σας

Χαράλαμπος Χρυσομαλλίδης

charchryso@hotmail.com